

УДК 323.15:2(497.16)

CERIF: H120, H190, S220

Др Мирољуб С. Јевтић*

ИДЕНТИТЕТ НЕПРАВОСЛАВНИХ СТАНОВНИКА
ЦРНЕ ГОРЕ И РЕЛИГИЈА

Предмет ове анализе јесте утицај религије на идентитет неправославних становника Црне Горе. Чини нам се да је политичко понашање припадника неправославних религија у Црној Гори изазвало крупне политичке последице и да би то ваљало истражити са тачке гледишта утицаја религије на њихов идентитет, а посебно политичке последице њиховог идентитетског опредељења. Анализа би требало да прикаже да је примарни разлог за национални, културни и политички идентитет испитиваних субјеката њихова религијска припадност. У овом раду ће се користити уобичајена методологија политичких наука. Резултати које рад треба да оствари би требало да послуже као основа за боље разумевање чињеница о којима је реч и да евентуално буду корисни политичким и друштвеним делатницима.

Кључне речи: *Религија. – Идентитет. – Муслимани. – Католици. – Утицај. – Албанци. – Бошњаци. – Хрвати.*

Становништво Црне Горе је веома шаролико у верском смислу. Састављено је од православаца, муслимана и римокатолика. Према последњем попису, у Црној Гори живи 99.038 припадника исламске вероисповести. Занимљиво је да се 19.439 особа изјашњава као припадници муслиманске вероисповести. Укупно их је 19,11%.¹ Из пописних података није јасно који су критеријуми за поделу на исламске вернике и припаднике муслиманске вере. Реч је о пописној

* Аутор је редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, miroljub.jevtic@fpn.bg.ac.rs. Овај текст је рађен у оквиру пројекта Министарства просвете и науке Републике Србије (евид. бр. 179008).

¹ Монстат, Завод за статистику, Саопштење бр. 83, Подгорица, 12. јул 2011, *Попис становништва, домаћинстава и станова у Црној Гори 2011*, 14, [http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf), 21. септембар 2016.

категорији коју је Завод за статистику Црне Горе третирао као верску припадност. Дакле, нема сумње да се под *муслимани* не рачунају *Муслимани* као нација, која и данас постоји у Црној Гори, уз Бошњаке. Католика према попису има 21.299 или 3,44%.² То је скоро четвртина укупног становништва земље, што указује на важност питања које у овом тексту постављамо.

За припаднике те две религије важно је и њихово национално декларисање. Муслимани су: Муслимани са великим М, Бошњаци, Црногорци-Муслимани и Албанци. Католици су: Хрвати и Албанци. Када смо представили бројчану заступљеност те две вероисповести, ваља нам да покушамо да одговоримо на наше питање колико религија утиче на њихов идентитет.

Да бисмо на то питање одговорили, покажемо неке веома важне чињенице. Када говоримо о националној припадности учесника у сукобима током рата у Југославији од 1991. до 1995. године, врло су нам важна два неутрална мишљења. Аутор барселонске *Ла Вангардије* износи и тезу да у Босни није вођен „етнички рат“ и није било „етничког чишћења“ јер су, према његовом мишљењу, три тамошња народа „једна етнија“ (јужни Словени) које „раздваја само религија“.³ Представник Организације УН за Босну у току рата Овен Столтенберг био је још прецизнији: „Етнички рат? Не верујем. Они су сви Срби. Постоје Срби који себе тако и називају, затим Муслимани – они Срби који су се приклонили исламу, а многи од оних који су обучени као Хрвати и тако себе називају су такође Срби.“⁴

То показује колико вера утиче на национално опредељење. Дакле, људи се само због вере опредељују национално.

Најкарактеристичнији пример су Албанци, о чијем националном јединству без разлике у односу на веру влада „мит хималајских димензија“. Он нам говори да су Албанци народ којима вера не значи ништа када је нација у питању. Кад би Албанцима вера била мање значајна од верске припадности, они би се, увек када се национална и верска припадност сукобљавају, опредељивали за нацију науштрб вере. Као доказ да вера не игра никакву улогу у њиховим политичким идејама узима се пример Косова и Метохије (КиМ). Тамо Албанаца хришћана скоро да и нема, али постоји стара католичка бискупија – Призренска⁵ и на основу те чињенице стално се потенцира присуство католика на КиМ. Међутим, број католика је

² *Ibid.*

³ Владимир Станковић, „Пре измишљања Босне било је боље измислити Босанце“, *Наша борба*, Београд, 24. септембар 1996, 4.

⁴ „ТВ исекла истину“, *Наша борба*, Београд, 27. јун 1995, 3.

⁵ *Apostolic Administration of Prizren*, <http://www.catholic-hierarchy.org/dioceses/dpriz.html>, 26. септембар 2016.

безначајан. Најпрецизнији узор у том смислу је покојни призренски бискуп Албанац Марк Сопи (1938–2006).⁶ У једном интервјуу, он је рекао да на КиМ, према попису, живи 60.000 римокатолика. Од тога је око 40.000, по Сопијевим подацима, изван КиМ, тако да тамо нема више од 20.000 римокатолика.⁷ Како на КиМ живи 1.870.981 становника⁸, то значи да број католика није већи од 1% до 2%, а то показује да су практично невидљиви.

Причу о Албанцима различитих вера на КиМ који живе у братству заснованом на језику није могуће проверити. Када је реч о независности КиМ, то мало католика се номинално понаша као и муслимани, што је лако објашњиво. У томе посебно предњачи садашњи бискуп Дод Ђерђи.

Веома је важно указати на чињеницу да Албанци са КиМ целокупну своју политику граде на идеји да су они секуларни националисти и да им је ислам наметнут силом за време османске владавине. У том смислу, посебно је важна изјава Рамуша Хардинаја да је „рођен као муслиман, али не зна зашто је муслиман јер ниједном у животу није био у џамији“.⁹

Према томе, рушити ту слику представљајући Албанце као потенцијалне исламске терористе веома је опасно по албански политички пројекат. То се посебно не очекује од католичког бискупа који својим албанским муслиманским сународницима стално мора да доказује да му Ватикан и папа нису ближи од комшија муслимана.

Упркос томе, поменути бискуп Дод Ђерђи је то урадио. Говорећи о исламским терористичким актима у Француској и Истанбулу упозорио је: „Овај дух нетрпељивости и мржње на чудан начин је ушао у неке наше људе. Тако да догађаји који су се десили у Истанбулу, Бангладешу и Паризу веома брзо могу да се десе у Приштини, Скопљу или Тирани.“¹⁰ Можемо да замислимо како су на то реаговали његови сународници – хоће које су оптужене за исламски тероризам.¹¹ То сасвим јасно показује да су приче о јединственим интересима заснованим на национализму врло лабаве.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Marko_Sopi, 26. септембар 2016.

⁷ Enzo Dalla Pellegrina, *Guerre etniche: una fatalita? Un esempio: il Kosovo*, Caritas, Vicenza 2002, 96.

⁸ Sarah Janssen (ed.), *The World Almanac 2016*, World Almanac Books, New York 2016, 795.

⁹ Шефкет Краснићи, „Рамуш Хардинај је напустио Алахов пут“, <http://www.info-ks.net/clanak.php?id=37680>, 26. септембар 2016.

¹⁰ „Косовскиот бискуп Дод Герги предупредува: Терористички напади во Скопје, Тирани и Приштина“, <http://tvnova.mk/vesti/makedonija/kosovskiot-biskup-dod-gergi-predupreduva-teroristichki-napaadi-vo-skopje-tirana-i-prishtina/>, 26. септембар 2016.

¹¹ „Косовска полиција јутрос ухапсила 12 имама“, *Електронске новине Санџак прес*, <http://sandzakpress.net/kosovska-policija-jutros-uhapsila-12-imata>, 1. октобар 2016.

Када имамо ту чињеницу у виду, остаје нам да видимо каква је ситуација у Црној Гори. У региону Малесија, чији је центар Тузи, живи за Црну Гору значајна албанска заједница, њих око 12.000. Они су истовремено подељени по верској припадности на муслимане и католике у размерама 1:1, отприлике по 6.000.¹² У равнотежи снага и једни и други могу отворено да покажу како се односе према сународницима друге вере.

Нема никога ко се неће сложити да је смрт нешто што би требало да уједини људе, само на основу чињенице да су људи и да би требало да покажу солидарност. Десило се да је једна Албанка католикиња из породице Љуљџурај преминула у САД. Жеља покојнице је била да се сахрани у родном крају, у селу Диноша. Како обичаји налажу да се тело покојника изложи у капели да би се изјављивало саучешће, рођаци покојнице су хтели да то учине на месном гробљу. Како на том гробљу није било капеле, они су хтели да то учине у суседном селу, где капела постоји, али је користе муслимани. Међутим, томе су се супротставили муслимани – Албанци из верских побуда и тиме показали шта мисле о својим сународницима римокатолицима. Сукоб који је тим поводом избио добио је озбиљне размере. Дошло је до масовног физичког обрачуна због којег је морала да интервенише јединица полиције Министарства унутрашњих послова Црне Горе. Пет особа је повређено, а од тога двојица полицајаца.¹³ Да би спречили своје комшије католике да обављају церемоније на гробљу, муслимани из села Диноше су багерима прекопали прилазе гробљу. Све се то збивало у марту 2013. године.

Колико је овај сукоб запрепастио и власт, најбоље показује изјава градоначелника Подгорице који је рекао да је сукоб „несхватљив“ и „посебно необјашњив јер се ради о блиским породицама по крви“.¹⁴

Проблеми су ескалирали, па су Албанци католици одлучили да изграде своју посебну капелу у месту Вуксанлекићи. Они су сасвим јасно истакли крст, наглашавајући да ће у капели бити места за све вере.¹⁵ Колике и какве димензије има ова чињеница, види се и из следећег податка. У Улцињу међу Албанцима „дуго тињају сукоби у општинском одбору владајуће ДПС (Демократске партије социјалиста) Мила Ђукановића. Чланови ове партије, муслимански

¹² Петар Комненић, „Тузи – међувјерске тензије међу Албанцима“, *Радио Слободна Европа*, <http://www.slobodnaevropa.org/a/682993.html>, 28. септембар 2016.

¹³ „Потукли се Албанци муслимани и католици око сеоског гробља код Подгорице, петоро повређених“, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/potukli-se-albanci-muslimani-i-katolici-oko-seoskog-groblja-kod-podgorice-petoro/q536ve2>, 28. септембар 2016.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ „Капела изграђена, газда се не зна“, *Дан*, Подгорица, 27. август 2015, 1.

Албанци, оптужују руководство своје партије да у општинском одбору којим руководе, католици-руководиоци, форсирају католике на рачун муслимана и у то име су писали Ђукановићу¹⁶.

Све то је посебно важно у светлу чињенице да је још 2006. године, у околини Подгорице, ухапшена терористичка група састављена од католика Албанаца. Више црногорских медија је, позивајући се на незваничне изворе, утврдило да је могући мотив те формације био да у Црну Гору пренесе сукоб између Албанаца католика и муслимана са севера Албаније и да се наметне политичка доминација католичких лидера у албанској заједници. Ту верзију су додатно подгрејале такође незваничне информације да је осумњичена група планирала да изведе нападе на џамију у Тузима и атентат на једног од угледних исламских политичких лидера у албанској заједници. О томе је говорио један од албанских католичких лидера Васиљ Сиништај, један од лидера „Албанске алтернативе“, странке која је ушла у црногорски Парламент и која махом окупуља Албанце католике. Он је рекао „да је до неспоразума између Албанаца католика и муслимана дошло у моменту када иницијатива за стварање засебне општине Тузи, коју је подржавала и католичка дијаспора, није наишла на одобравање исламских политичких лидера у тој заједници“¹⁷.

Политички идентитет албанских муслимана најбоље осликава одговор садашњег градоначелника Улциња Назифа Цунга на питање да ли је Улцињ црногорски град или град у Црној Гори. За њега Улцињ није ни једно ни друго већ „дух народа, менталитет, начин како живи овај град и његова душа потпуно“¹⁸. Јасно је да Назиф Цунга сматра да је Улцињ албански град.

Чини се да смо овим показали колико религија утиче на политички идентитет Албанаца у Црној Гори, а указаћемо и на то како религија утиче на профилирање политичког идентитета муслимана који говоре српски језик. Тежња црногорских власти иста је као и политика краља Николе. Он је хтео да муслимани српског језика у Црној Гори буду етнички Срби, али исламске вере. Чини нам се да је тенденција садашње власти да уместо Срби-муслимани они буду Црногорци-муслимани и да свој језик назову црногорским. Та акција краља Николе није дала резултате. За разлику од ње ова друга – црногорска, даје извесне, али врло ограничене плодове. Један број муслимана прихвата да буду Црногорци и тако се декларишу, па их није могуће издвојити из укупне масе национално декларисаних

¹⁶ „Од Мила траже смјену Шкреле и Нрекића“, *Дан*, Подгорица, 4. август 2016, 3.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Самир Адровић, „У владу само уз стране гаранције“, *Вијести*, Подгорица, 8. октобар 2016, 3.

Црногораца. Други, мањи део декларише се као Црногорци-муслимани.

Претпостављамо да би свако поставио питање зашто је опредељивање муслимана као Црногораца лакше него као Срба. Одговор уопште није тежак. У време када се одвијала борба српског народа Црне Горе за ослобођење од османске власти, црногорско национално питање није постојало. Црногорци су били регионална ознака за становнике четири нахије око Цетиња. Сви остали становници били су Брђани, ускоци итд. Сви су они, заједно са Црногорцима, били национално Срби, дакле противници османске власти. Ту власт су чинили и исламизовани Срби из Црне Горе који су били у сукобу са православним Србима. Како су ти црногорски Срби откидали део по део исламско-османске државе, то су се муслимани из тих откинута делова иселавали у друге делове садашње Црне Горе који су остајали под османском влашћу или у друге делове империје све до Истанбула и Анадолије. Муслимани су, без обзира на то што су Срби, били као пупчаном врпцом везани за султана који је био халиф, њихов верски поглавар. Акције црногорских Срба ти муслимани су доживљавали као највеће непријатељство. Због тога они никако нису могли да прихвате да буду Срби.

О томе веома пластично говори бивши истакнути муслимански политичар Адил Зулфикарпашић: „Познато је да је на овим просторима до Балканских ратова била Турска држава... То је била наша држава. Држава која је испуњавала наше интересе... Дакле, ми смо своју еманципацију, свој просперитет, своју будућност везивали за ту турску државу и настојали да је ојачамо... Када се Турска империја повукла... Срби су у дубини душе остали наши противници, рушитељи наше земље...”¹⁹ То је Зулфикарпашић изјавио деведесетих година прошлог века. Његов говор је био праћен масовним одобравањем слушаца у Новом Пазару, што показује да се они и данас осећају као „Турци“ у смислу државне припадности, а самим тим не воле Србе који су им срушили државу и одвојили је од њих.

Одређени Црногорци православне вере који не признају да су икада имали ишта са Србима постају природни савезници муслимана. Ти муслимани, често и скорашњи муслимани, врло лако се поистовећују са Црногорцима, односно црногорским Србима, знајући да од њих воде порекло. Маса црногорских муслимана зна своје православне претке. Имају чак и иста презимена. Под типичним српским презименима, као што су Бошковић, Ђурђевић, Рајковић, Марковић, Јеврић, има пуно муслиманских имена.

Упркос томе, мали део тих муслимана прихватио је да се декларише као чисти Црногорци или као Црногорци-муслимани.

¹⁹ Став, Нови Сад, 21. фебруар 1992, 21.

Огромна већина њих су или Бошњаци или Муслимани (са великим М). Муслимани свој идентитет заснивају пре свега на исламу. Они сада настоје да све оно што је некада, за време исламско-османског царства, био идеал који је бранила држава са центром у Цариграду сада граде преко Исламске заједнице Црне Горе, а она свој положај гради ослањајући се на Турску. Чак и кад се декларишу као Бошњаци, њихове политичке везе са Турском су веома изражене. Према томе, стално истичу свој идентитет који није идентитет Црне Горе. То иде толико далеко да тај свој идентитет представљају скоро као непријатељски идентитету антисрпске Црне Горе.

Да би успео референдум о независности Црне Горе, режим Мила Ђукановића је морао да се ослони на мањине и због тога мора да им чини уступке. Као резултат тога, створена је општина Петњица која је раније била у саставу општине Беране. У Петњици се на власти у овом тренутку налази коалиција ДПС-а и муслиманских странака. Односи међу њима најбоље показују отпор који муслимани српског језика показују према црногорском идентитету. Један пример је посебно занимљив.

У лето 2016. године у Петњици је организован фестивал фолклора. Фолклорна парада је уприличена у присуству општинских функционера коалиционих партнера ДПС и Бошњачке странке. Проблем је настао одмах на почетку, када је, као прва тачка, изведена чувена црногорска игра „Црногорско оро“, својствена за Цетиње. Чим је извођење почело, председник Скупштине општине је демонстративно напустио салу и свој поступак објаснио на следећи начин: „Ја сам демонстративно напустио салу, јер нијесам могао да гледам невиђену бруку и вријеђање бошњачког народа... јер ово није било вече црногорског него бошњачког фолклора. Тако је поново показано да одређене групације желе да газе и гуше све што је бошњачко у Бихору, а иза свега тога стоји ДПС. Све се то чини с једним циљем, а то је да се асимилију Бошњаци Бихора и утопе у црногорску културу која није њихова... у жељи да се Петњица претвори у Цетиње.“²⁰

Један од највиших политичких представника петњичких муслимана поручио је да они нису Црногорци и да са Црногорцима у културном и националном смислу немају никакве везе.

Какве то има политичке димензије и какав је политички идентитет многих црногорских муслимана, а оних који су чланови Бошњачке странке сигурно, најбоље се може видети из још једне изјаве председника Скупштине општине Петњица: „Упамтите добро да Ловћен Бихорцима није свети отац и да у њега нисмо заклети...“²¹,

²⁰ „ДПС од Бихора прави Цетиње“, Дан, Подгорица, 14. август 2016, II.

²¹ „Муховић: СДП водио Бихорце да се поклоне ‘крвнику ислама’“, <http://www.vijesti.me/vijesti/muhovic-sdp-vodio-bihorce-da-se-poklone-krvniku-islama-866464>, 3. октобар 2016.

а затим је нагласио да је Петар Петровић Његош највећи крвник Бошњака и ислама.

Нико разуман не може да спори да је Његош камен темељац савремене Црне Горе, па и општине Петњица. То значи да председник Скупштине општине који је то изговорио не би био на тој функцији да није било Његоша. Он је истовремено показао да је, као Његошев непријатељ, истовремено и непријатељ његошевске Црне Горе. Када то може да каже, то значи да и званична Црна Гора, чија је владајућа странка у Петњици у коалицији са бошњачком странком, одбацује Његоша.

Колико су ове речи тешка оптужба Његоша и Црне Горе најбоље се види из податка да су преци бихорских муслимана и осталих муслимана Црне Горе били носиоци исламско-османске окупације Црне Горе. Они су као муслимани морали да поштују Куран, као данас, уколико желе да буду муслимани. У Курану се о томе каже: „Кад прођу свети мјесеци, онда убијајте Многобожце гдје год их нађете, заробљавајте их, опседајте их и на сваком пролазу дочекујте...“²² Православни Срби из Црне Горе нису поштеђени тога, што доказује следећи ајет: „Јевреји говоре Узејр је – Аллахов син, а кршћани кажу: Месих је – Аллахов син. То су рјечи њихове из уста њихових, опонашају рјечи невјерника пријашњих. – Убио их Аллах! Куда се одмећу?“²³ У овом ајету се јасно показује да муслимани, кад пожелеле, и хришћане могу да ставе у категорију многобожаца и атеиста-неверника, што је још горе, а као такве муслимани морају да их ликвидирају.

Краљ Никола им је све опростио, а многи од њих су му то вратили тиме што су за време његове владавине, као и касније за време Краљевине СХС и Југославије, субверзивно деловали. Године 1941. једва су дочекали капитулацију и распад државе и формирали су квислиншке јединице које су се обрушиле на православне комшије.

Као посебно важан пример навешћемо покољ православних мештана који се десио 28. јула 1944. године, у селу Велика, садашња општина Плав у Црној Гори. „На ово за нас погубно и страдално али и свето јутро комшије муслимани побили су 500 становника овог планинског села, од чега 120 дјецe млађе од 12 година... геноцид су извршили муслимани из Плава, Мурина, Гусиња и са Чакора. Били су то чланови злогласног Принц Еугена и Скендер Бег дивизије, али и комшије које су препознали велички мученици... Најкрвавији и најсуровији примјер је вађење малог Миланчета из мајчине утробе.

²² *Куран*, превод Бесим Коркут, Старјешинство Исламске заједнице БиХ, Хрватске и Словеније, Сарајево 1984, поглавље (сура) 9, стих (ајет) 5.

²³ *Ibid.*, сура 9, ајет 30.

Отац му је име дао пред сахрану иако није рођен него је свирепо извађен из мајчине утробе... Прије тога те вајне комшије... убили су још три сина исте мајке.“²⁴ Преживели говоре како су одлучујућу улогу у том геноциду имале поједине хоџе, као што је био плавски хоџа Саит.²⁵

Такав политички идентитет муслимана Црне Горе, који суштински негира ту државу, прихваћен је и од садашње власти. То најбоље потврђује податак да је изразито непријатељска организација муслимана иселеника у САД „Бошњачко-америчка национална асоцијација“ (БАНА)²⁶ помогла да се филм „Бошњаци – геноцид у континуитету“²⁷ прикаже у Црној Гори. Да је то приказивано само по муслиманским институцијама, не би се могло пребацити држави да то толерише, али је сасвим друга ствар када Скупштина општине Пљевља уступи своје просторије за пројекцију тог филма.²⁸ На тај начин држава прихвата пројекат који, упркос историјским чињеницама, тврди да су црногорски Срби систематски геноцидирани муслимане. Међутим, нису црногорски Срби отишли на територију исламско-османског султаната да га окупирају него супротно, нису црногорски Срби насилно покрштавали муслимане у Цариграду и Измиру него обратно. Нови муслимани, Срби по народности, били су представници исламске власти и страховладе у Црној Гори.

Колико се муслимани осећају сигурно у Црној Гори најбоље се види из понашања њиховог најзначајнијег представника – Исламске заједнице (ИЗ) Црне Горе, која без икаквог зазора показује да су њене везе са турским државним властима више него јаке. Дакле, у секуларним државама какве су, према њиховим уставима, и Црна Гора и Турска, било би логично да ако нека верска заједница сарађује са једноверницима, то буде са ИЗ такве земље. Сусрети са властима нису искључени јер се религија не може одвојити од политике, али ако се врх једне ИЗ подједнако или више састаје и сарађује са представницима неке исламске државе него са ИЗ те земље, онда је то веома знаковито.

Одмах после поновног избора (2015) за поглавара ИЗ Црне Горе, реис Фејзић је отпутовао у Турску, јасно наглашавајући да

²⁴ Велимир Ераковић, „Крвне веза Пиве и Велике“, *Дан*, Подгорица, 7. август 2016, 12.

²⁵ „Покољ гледао очима шестогодишњака“, *Дан*, Подгорица, 6. август 2016, 16.

²⁶ „Тврде да у Пљевљима није било инцидента“, *Побједа*, Подгорица, 9. август 2016, 6.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ „Меско Ђурђевић: Неистините и злонамерјерне тврдње“, *Побједа*, Подгорица, 7. август 2016, 6.

ће се тамо састати са председником Републике Турске Ердоганом. Занимљиво је да је у делегацији која је посетила Ердогана, осим реиса Фејзића, био и поменути председник Скупштине општине Петњица. Истиче се да је он тамо присуствовао као члан Одбора ИЗ. О том сусрету се зна „да су на вечери са турским председником Ердоганом разговарали о политици и односима двије државе“.²⁹ Основно питање које би могло да се постави јесте због чега поглавар једне мањинске верске заједнице разговара са председником друге државе о политици између двеју земаља. Затим, ко води политику Црне Горе према Турској, влада или поглавар ИЗ? Одговор је поглавар ИЗ или ти муслимани Црне Горе који имају велики утицај на политику те државе. Из исте вести може се видети да су се са Ердоганом раније састајали и потпредседник црногорског Парламента и председник Бошњачке странке, а обојица су муслиманске вероисповести.

Посебно је важно истаћи да реис Фејзић, говорећи о својој посети, упозорава све оне који би му на посети могли замерити: „...нас вишегодишња и безрезервна подршка Турске посебно обавезује. Не бих разумио ако би то било коме у Црној Гори и ван ње могло засметати“.³⁰ Из тога јасно произилази ко пресудно утиче на политички идентитет црногорских муслимана и откуда толико снаге и упорности да се негирају сами темељи те државе, чију окосницу чине династија Петровић Његош и Црнојевићи.

За сам крај ове анализе оставили смо понашање трећег колективитета црногорских држављана неправославне вере – католика. Идентично, као и муслимани, то је превасходно народ истог етничког састава. Дакле, реч је о етничким Србима и нешто мало Италијана који су се дугим животом међу етничким Србима римокатолицима и сами језички посрбили, али за себе кажу да су Хрвати и тако се и декларишу. Закључујемо да је једини елеменат за такво одређење њихова римокатоличка вера.

Целокупна историја црногорских католика је таква. Њихова најважнија монахиња Озана которска била је Српкиња из Љешанске нахије, из старе Црне Горе, која је сишла у Котор и ступила у монаштво и проглашена блаженом. Хрватска Википедија вели да је она из „православне обитељи“.³¹ Змајевићи, можда најпознатија бокелска породица, која је давала адмирале и бискупе, пореклом је из села Врбе на Његушима, крај Цетиња.³²

²⁹ „Муховић и Реис вечерали са Ердоганом“, *Вијести*, Подгорица, 24. август 2015, 2.

³⁰ Р. Томић, „Фејзићу још један мандат“, *Побједа*, Подгорица, 17. август 2016, 5.

³¹ https://hr.wikipedia.org/wiki/Ozana_Kotorska, 2. октобар 2016.

³² http://www.imobilia.net/me/palac_zmajevic.html, 2. октобар 2016.

Српско или „славјанско“ осећање црногорских, пре свега бокелских римокатолика било је дуга историјска чињеница. Тако је, на пример, приликом формирања которског српског певачког друштва „Јединство“, у његовој управи био и католички свештеник и професор гиманзије, дакле интелектуалац кога није било могуће обманути које је националности дон Јаков Групковић.³³ Било је то 1871. године, у време владавине Аустро-Угарске у Котору и превласти римокатоличке цркве.

У националном смислу, католици садашњег црногорског приморја су, као и Дубровчани, неговали идеју националне истоветности са православнима. То се највише изражавало у називу којим су се именovali – „Славјани“.³⁴ То је почело да се мења формирањем Бокелске морнарице 1859. године. „Управо, након оснивања Бокелске морнарице као изразито католичке организације, почело је потенцирање различитих вјерских и националних припадности, односно потискивање заједничког ‘славјанског’ именитеља Бокеља. У свим приликама наглашавано је хрватство за све католике... Преобразили су се у Хрвате без обзира на своју српску, односно херцеговачку или црногорску крв, коју промјеном вјере нису из себе исциједили.“³⁵

Упркос томе, велики број католика је упорно одбијао да прихвати тоталну кроатизацију. То је било и за територију садашње Црне Горе и за велике делове садашње Хрватске.

Важан је случај Дубровника. На основу пописа из 1890. године, Дубровник је имао 6.405 римокатолика, 515 православних, 15 лутерана, 206 реформата, 76 Јевреја, два муслимана и једног верски неопредељеног становника.³⁶ Ако узмемо у обзир веру, закључили бисмо да су у питању претежно Хрвати, што значи да говоре хрватски у случају да су Хрвати нација. Исход пописа даје изненађујуће одговоре. Упитани за језик споразумевања у дому: 5.823 Дубровчана веле да је то српски, 677 да употребљава италијански, словински 19, руски два, чешки 48, пољски шест, немачки 263 и мађарски 384.³⁷ На основу тога можемо да закључимо да су већином говорили српским језиком.

На исти начин као и Бокелска морнарица која је била изразито католичка идеја и пракса, и Дубровчани су временом прихватили да су сви они који говоре српски ако су католици, по националности Хрвати, а данас и језик зову хрватским.

³³ Васко Костић, *Српска народна гарда Котор*, Обод, Цетиње 1990, 72.

³⁴ *Ibid.*, 40.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Дубровник, календар за просту 1898*, година друга, Издање и наклада Српске дубровачке штампарије А. Пасарића, Дубровник 1897, 66.

³⁷ *Ibid.*, 67.

Коначан печат „славјанском“ и српском идентитету црногорских римокатолика дао је Први хрватски католички конгрес, који је одржан у Загребу 1900. године. Конгресом су доминирали надбискуп врхбосански Јосип Штадлер и ђаковачки бискуп Јосип Штросмајер, обојица пореклом Немци, а председавао је гроф Мирослав Кулмер, такође немачког порекла.³⁸ На том конгресу је донета одлука да су „сви католици Далмације, Хрватске, Славоније и Босне и Херцеговине (су) Хрвати“.³⁹ Та идеја је била прожета зазором према Србима и стварањем политике која је требало да учини све да Срби постану Хрвати. Свака локална заједница Хрвата, било где на подручјима Аустро-Угарске, требало је да чини све што је у њеној моћи да се та политика оствари. На подручју садашње територије Црне Горе, тада под управом двојне монархије, то се изражавало притисцима на вернике да се одрекну српства, да прихвате да су Хрвати, кроатизовањем свих културних институција које су основали католици, пре свега Бокељске морнарице. То је требало да избрише траг православља у Боки, а касније да буде темељ нестанку српства и православља у Црној Гори и Србији.

Колико је то био религијски покрет, види се из податка да су га водили Немци. За њих је вера била све, па како је маса на коју су деловали била етнички српска а њен католички део се везао за хрватство, и они су се претопили у Хрвате јер је за њих било важно да победи католицизам. За разлику од тога, у приморју које је припало Црној Гори, после 1878. године, католици који су говорили српски језик били су за државу Срби и нису имали ништа против таквог националног одређивања.⁴⁰ Данас су и они под утицајем католичке цркве постали углавном Хрвати.

Као последицу тога, данас имамо врло занимљиве резултате у Црној Гори. Формирају се бројне институције Хрвата које се називају грађанским, а пример за то можемо узети „Хрватска грађанска иницијатива“ (ХГИ), која као политичка партија партиципира у власти у Котору у Тивту.⁴¹ Занимљиво је да се једна организација која каже да је грађанска одређује и присвојним придевом – хрватска. Како иницијатива која претендује да је грађанска може да се веже само за једна народ? То је очигледно немогуће и показује да је то само мимикрија да се настави са политиком денационализације и

³⁸ Ратко Дмитривић, „Мрачне сенке првог хрватског католичког конгреса, одржаног у Загребу 1900. године“, *Интермагазин*, 19. мај 2013, <http://www.intermagazin.rs/mracne-senke-prvoh-hrvatskog-katolickog-kongresa-odrzanog-u-zagrebu-1900-godine>, 3. октобар 2016.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Ђуро Поповић, Јован Рогановић, *Земљопис књажевине Црне Горе, за ученике трећег разреда основне школе*, Државна штампарија, Цетиње 1895, 3.

⁴¹ „ХГИ иде сама на изборе“, *Дан*, Подгорица, 17. август 2016, 2.

деправославизације Срба. У том смислу им је садашња политика ДПС апсолутно наклоњена и заједно са њима ради на расрбљавању Црне Горе и прикривеној католизацији, што би неминовно довело до кроатизације.

За сам крај истичемо да нам се чини да смо доказали да религија одлучујуће утиче на профилисање политичког идентитета неправославних становника Црне Горе и да наука мора пажљиво да прати такву ситуацију.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Dalla Pellegrina, E., *Guerre etniche: una fatalita? Un esempio: il Kosovo*, Caritas, Vicenza 2002.
- Дубровник, календар за просту 1898, година друга, Издање и наклада Српске дубровачке штампарије А. Пасарића, Дубровник 1897. (*Dubrovnik, kalendar za prostu 1898, godina druga, Izdanje i naklada Srpske dubrovačke štamparije A. Pasarića, Dubrovnik 1897*)
- Костић, В., *Српска народна гарда Котор*, Обод, Цетиње 1990. (Kostić, V., *Srpska narodna garda Kotor*, Obod, Cetinje 1990)
- Поповић, Ђ., Рогановић, Ј., *Земљопис књажевине Црне Горе, за ученике трећег разреда основне школе*, Државна штампарија, Цетиње 1895. (Popović, Đ., Roganović, J., *Zemljopis knjaževine Crne Gore, za učenike trećeg razreda osnovne škole, Državna štamparija, Cetinje 1895*)
- Куран, превод Б. Коркут, Старјешинство Исламске заједнице БиХ, Хрватске и Словеније, Сарајево 1984. (*Kuran, prevod B. Korkut, Starješinstvo Islamske zajednice BiH, Hrvatske i Slovenije, Sarajevo 1984*)
- Janssen, S. (ed.), *The World Almanac 2016*, World Almanac Books, New York 2016.

Miroljub S. Jevtić, PhD

Full Professor

University of Belgrade, Faculty of Political Sciences

THE IDENTITY OF THE NON-ORTHODOX POPULATION OF MONTENEGRO AND RELIGION

Summary

This paper analyses the influence of religion on identity, especially the political identity and political behavior of the non-orthodox people of Montenegro. Goal of this paper is to show that non-orthodox minorities in Montenegro have a mass influence on the politics of this country. For example, without their votes, the independence of Montenegro would not be possible. This is very easy to calculate. 55% voted for the independence, and Muslims represents a little bit more than 19% of the Montenegro's population. All of them say they voted for the independence of Montenegro in 2006 referendum. Therefore, this political decision was highly dependent on the Muslim votes, and had a great influence on the Serbian interests. This fact should be highlighted. Moreover, one can say that this was one of the major defeats of Serbs in the last century. This paper shows that the identity of the Serbian speaking population of Montenegro is dependent on their religious background. Bosnians, Muslims, Montenegrin Muslims or Croats base their national identity on their Islamic or Roman Catholic confession. Moreover, this paper shows that the Albanian national question in Montenegro is a great example of how both Serbian science and politics failed to explain this issue. Serbian politicians and scientist are wrong in saying that Albanians are motivated only by antireligious nationalism in their actions, basing their attitude in complex Albanian society made of Muslims, Catholics and Orthodox Christians. Due to this fact religious aspect was completely ignored. However, a great number of Albanians fighting for Islamic State in Syria and Iraq are quite opposite to this attitude, and making Serbians to ask themselves – how is it possible that an atheist Albanians are fighting in the name of Islam? The situation is similar in Montenegro. In this paper we show that Albanians are also divided on religious lines and that this division has huge consequences. If Serbs has analyzed Albanians interreligious relations based on what we have in Montenegro, it would be easier for them to understand that Albanians failed to overcome their religious differences in the name of national unity, and consequently to understand why so many of them are fighting for ISIL.

We also deal with the Croatian question in Montenegro. This paper will show that Montenegrin Croats are a part of the same Serbian body, like Bosnians or Muslims. They are divided from this body only because of their religious belonging to Roman Catholic religion. Under the pressure of the First Croat Catholic Congress in 1900 they accepted to declare as Croats as their national belonging. Prior to this, they were divided between the idea of Slavs and Serbs, all sharing the same Serbian background and language.

Key words: *Religion. – Identity. – Muslims. – Catholics. – Albanians. – Bosniak. – Croats.*

Article history:

Received: 5. 5. 2017.

Accepted: 27. 11. 2017.